

**Notulenboek van de Provinciale Commissie van Onderstand aan de Slachtoffers van de Epidemie (25 oktober 1826 – 20 maart 1828)
(Tresoar, Toegang 34 – 18, inv.nrs. 1, 2 en 3)**

Verslag over den Staat der Ziekte in Vriesland door den Heer van Leeuwen op den vierden November aan de Redactie van den Argus ter plaatsing toegezonden en aan de Leden der Commissie medegedeeld.

Over den Staat der Ziekte in Vriesland

Leeuwarden den 29 October 1826

Ten einde den toestand onzer Provincie, voor het grootste gedeelte sedert de Maand July door de heerschende ziekte aangetast, uit het ware oogpunt te beschouwen; ten einde de behoefte en ellende der bewoners van zoo vele oorden, en de treurige gevolgen welke deze ramp tegen de naderenden Winter zal met zich slepen, naar waarheid te beoordelen en op dat niet van eene ongepaste vergroting of onverschillige verkleining van het gebeurde tot verkeerde begrippen leiden moge, zal ik als onderrigt van de juiste toedragt daarvan, eene getrouwe schets geven.

Tijdens in Groningen de ziekte al meer en meer begon toe te nemen, werden ook verschillende oorden in dit Gewest daardoor aangedaan, en nam zoodanig de overhand dat reeds in den aanvang van Augustus een aanzienlijk getal Landlieden in verschillende Grietenijen door gebrek aan hulp en eigen krachten buiten staat waren den arbeid te verrigten en voor vee en oogst te zorgen. Met verdubbeld geweld verspreide zich deze kwaal over de gansche Provincie, met uitzondering alleen van de steden Leeuwarden, Franeker, Stavoren en Hindelopen, benevens de grietenijen Franekeradeel, Smallingerland, Oost-Stellingwerf en eenige hooge gronden van West-Stellingwerf. De overige Zeven en Twintig Grietenijen, behalven daarin sommige dorpen, werden allen meer of minder en velen hevig door de heerschende ziekte aangetast, en in de maanden Augustus en September met de eerste helft van October, stierven er drieduizend tweehonderd Menschen meer dan gewoonlijk. Over eene bevoking van ruim 190.000 Zielen was dit geene zoo groote sterfte, ware dezelve op allen plaatsen, waar de ziekte heerschte, gelijkelijk verdeeld.

Dan de verhouding in aanmerking genomen, zal men te regte beseffen, welke plaatsen het meest hadden te lijden. De tijdelingsche nood klom al hooger en de ziekte nam in hevigheid toe. Dockum werd sterk geteisterd en van 3600 zielen bleef geen dertigste gedeelte bevrijd. Sneek trof de ramp niet minder en meer dan 80 Menschen stierven er 's maands. Sloten en IJlst deelden in een gelijk lot en te Harlingen en in Leeuwarderadeel werden een groot aantal menschen door de ziekte getroffen. Nog erger was het in sommige dorpen gesteld. Het deerlijk getroffen Woudsend in Wymbritseradeel, waar langen tijd 19/20 der bevolking ziek en verscheidene weken zonder eenige medicinale hulp was, verloor van zijne 980 inwoners sedert den 1 Augustus tot op heden 110 Menschen. Te Heeg was het bijna even beklagelijk gesteld, en de sterfte weinig minder. In de Grietenijen Doniawerstal, Aengwirden, Haskerland, Schoterland, Lemsterland, Gaasterland, West-Stellingwerf, Utingeradeel, en meer anderen, waren er dorpen die sedert July tot op heden, het zevende, het tiende en het veertiende gedeelte der ingezetenen verloor, terwijl in geheele streken, vooral in het zuidelijke der Provincie, slechts van de honderd huisgezinnen, vijf niet door ziekten werden overvallen.

Inzonderheid waren het de overstroemde oorden van dit Gewest, die nu ook door de heerschende ziekte het hevigst leden, alhoewel in het noordelijke gedeelte ook zeer velen daardoor werden aangetast. In Dantumadeel onder anderen, waar gewoonlijk zes of acht Menschen 's maands overlijden, stierven nu in de drie laatste maanden 172 personen over eene bevolking van 5316 zielen, en zoo hier als in de aangrenzende Grietenijen, beliep het getal der zieken vele duizenden. Thans nog heerscht de ziekte alom en ondergaat nog weinige verandering. Al de berigten uit de verschillende oorden zijn nog even treurig, en hoe kan het anders? Nog nauwelijks is men eenigermate bekomen van den geduchten schok, die vloed en overstroming veroorzaakten. Huis en Hof, Vee en Bezittingen werden eene prooi der golven. Meer dan veertien tonnen gouds was het verlies door de Ingezetenen geleden en aan dit verlies was de geheele of gedeeltelijke ondergang

van duizenden Land- en Dorpsbewoners gepaard. Vriesland, welks kracht en bestaan van Landbouw en Koophandel afhankelijk zijn, moest alzoo door dit onheil geweldig lijden; te meer lijden daar de gevolgen der Overstroming voor den Veld- en Akkerbouw over den Jare 1825 zóó nadeelig waren, dat overal waar de zee hare golven overjoeg slechts de helft, een derde of zesde gedeelte, en op andere plaatsen bijna of geheel niets van den gewonen opbreng der vruchten werd genoten. Menschlievendheid leenigde de ramp, want wel f 400.000 Gulden werden onder de Ongelukkigen verdeeld. Eere zij het Volk van Nederland, want de milde hand opende zich niet te vergeefs! Dan in weerwil deze toegebragte leeniging, was de wond te diep geslagen om dies in korten tijd te kunnen heelen. Dit vruchtbaar Jaar echter zag men met genoegen aan en men hoopte op herstel van het geledene. Doch voor het grootst gedeelte van dit Gewest, werd deze hoop bitter te leur gesteld. De heerschende ziekte belette den Landman en Veengraver in den besten Zomertijd zijnen arbeid te verrigten en zoo vele bewoners in dorpen en gehuchten voor zich en hun gezin te zorgen. Was alzoo het dadelijk verlies bij den vloed treffend en geducht; was het verlies aan inkomsten over de verleden Jare groot, aanzienlijk is weder het verlies door deze ramp den Ongelukkige Vriezen berokkend! Velen verloren Ouders, Echtgenooten en betrekkingen. Duizenden lagen maanden lang in het ziekbed, van de noodige verzorging en verpleging verstoken en het grootst getal der herstellende, schoon wekenlang van het geweld der Koortsen bevrijd, herkrijgen geene genoegzame krachten om voor het dagelijksch brood nog te kunnen arbeiden. De winter nadert, en hoewel het veranderd seizoen beterschap en herstel belooft, moet niettemin het gure Jaargetijde, waarin de Landman en Arbeider weinig kunnen verdienen, worden doorgeworsteld, terwijl brandstof en wintervoorraad bij de meesten mangelt. Dit is de toestand van deze Provincie onder de thans heerschende ziekte, naar waarheid opgegeven, en zoodanig zijn de vooruitzigten.

De Heer Gouverneur der Provincie nam bereids goede maatregelen ter voorziening en gaf aan de Besturen last en magt voor de Ingezetenen zorg te dragen.

Te Heereveen, Sneek, Harlingen, Dockum en in vele Grietenijen zijn verschillende bijzondere Commissien werkzaam. Alhier vestigde zich mede eene Commissie om voor de Noodlijdenden over de geheele Provincie te zorgen en het haar aanvertrouwde in evenredigheid en doelmatig uittedeelen.

Gelukkig is men thans overal van medicinale hulp voorzien en aan de behoefte te dien opzichte dus voldaan. Nederlands milddadigheid stroomt weder van alle kanten toe en de Hoofden der Gewesten bekleden met wijsheid en liefde voor hunnen Naasten den gewigtigen post; blijkbaar uit de genomene maatregelen. Zonder nu de Ramp in hare gevolgen breder uit te meten, of het lot der Vriezen meerder aantebevelen, eindig ik met den wensch dat men den toestand der Provincie uit het ware oogpunt moge beschouwen en dat alle Nederlanders, zoowel den Zuidelijke als Noordelijke Provincien des Rijks, in dit broederlijk zullen deelen; terwijl wij steeds ten vollen vertrouwen op de voortdurende wijze Bescherming van onzen geëerbiedigden Koning.

J. van Leeuwen